

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

NECESSITY AND TOOLS FOR REGULATING THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

Статтю присвячено розкриттю необхідності регулювання розвитку інноваційного підприємництва та дослідженню інструментів такого регулюючого впливу. Визначено особливості інноваційного підприємництва з позицій передумови розвитку інноваційного підприємництва як перманентного процесу інноваційних змін. Запропоновано регулювання розвитку інноваційного підприємництва розглядати елементом державної політики, що орієнтована на досягнення інноваційного лідерства та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів економіки за рахунок перманентного створення та/чи застосування ними нових знань та технологій. Доведено, що великий вплив на регулювання розвитку інноваційного підприємництва мають дисфункції ринку.

Ключові слова: інноваційна активність, інноваційне підприємництво, розвиток інноваційного підприємництва, регулювання розвитку, інструменти регулювання.

Статья посвящена раскрытию необходимости регулирования развития инновационного предпринимательства и исследованию инструментов такого регулирующего воздействия. Определены особенности инновационного предпринимательства с позиций предпосылки развития инновационного предпринимательства как перманентного процесса инновационных изменений. Предложено регулирования развития инновационного предпринимательства рассматривать элементом государственной политики, ориентированной на достижение

инновационного лидерства и повышение конкурентоспособности субъектов экономики за счет перманентного создания и / или применения ими новых знаний и технологий. Доказано, что большое влияние на регулирование развития инновационного предпринимательства имеют дисфункции рынка.

Ключевые слова: инновационная активность, инновационное предпринимательство, развитие инновационного предпринимательства, регулирование развития, инструменты регулирования.

The article is devoted to the disclosure of the need to regulate the development of innovative entrepreneurship and the study of the tools of such regulatory influence. The peculiarities of innovative entrepreneurship from the standpoint of the prerequisite for the development of innovative entrepreneurship as a permanent process of innovative change are determined. It is proposed to consider the regulation of the development of innovative entrepreneurship as an element of state policy aimed at achieving innovative leadership and increasing the competitiveness of economic entities through the permanent creation and / or application of new knowledge and technologies. It is proved that market dysfunctions have a great influence on the regulation of the development of innovative entrepreneurship.

Key words: innovative activity, innovative entrepreneurship, development of innovative entrepreneurship, development regulation, regulatory tools.

УДК 330.341.1(477):316.334.23

Крилова О.О.

здобувач

Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій

Постановка проблеми. Динамічні зміни, які відбуваються впродовж останніх років, спричинені активізацією використання інформаційних технологій, їх поширенням на всі сфери господарювання, поява та використання штучного інтелекту, ускладнення технологічних процесів зумовлюють об'єктивні трансформації в моделі розвитку економіки, для якої стають характерними принципово нові пріоритети.

Розвиткові інноваційного підприємництва притаманні низка специфічних рис, які пов'язані з особливістю впливу інноваційних процесів на економіку. Існування таких особливостей зумовлює диференціацію інструментів регулювання розвитку інноваційного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питанням розвитку інноваційного підприємництва та визначення функцій державного регулювання інноваційного розвитку й основних інструментів такого регулювання у науковій літературі доволі давно приділяється достатньо уваги. Серед найвідоміших дослідників цієї

проблематики відзначимо роботи таких авторів як Ю. Бажал, В. Геєць, В. Зянько, М. Козоріз, І. Павленко, Н. Притуляк, А. Сірко, Т. Смовженко, Л. Федулова та інші. Переважно у науковій літературі, державне регулювання інноваційного підприємництва інтерпретують через «державну підтримку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств» та, відповідно, розглядають інструменти державної підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема – інформаційно-консультаційну підтримку, удосконалення інноваційної інфраструктури, створення бізнес-інкубаторів, здешевлення кредитних ресурсів для таких суб'єктів тощо. Проте проблеми інноваційного підприємництва потребують у сучасних умовах поглибленого дослідження, зокрема з позицій вибору відповідних інструментів регулювання його активізації та розвитку.

Постановка завдання. Основною метою даної статті є обґрунтування необхідності регулювання розвитку інноваційного підприємництва та розкриття інструментів такого регулювання.

Методологічною основою дослідження є синтез результатів фундаментальних і прикладних досліджень з проблем розвитку інноваційного підприємництва. У дослідженні застосовано методи теоретичного й емпіричного дослідження, що базується на використанні таких загальнонаукових методів: метод пізнання, аналізу і синтезу.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні, загально визнаною позицією є сприйняття факту, що інноваційний та технологічний прогрес є результатами встановлення комплексної системи зв'язків між основними стейкхолдерами інновацій (виробниками, дистриб'юторами, споживачами, реципієнтами знань та технологій), а тому інноваційний розвиток у будь-якій країні залежить від ефективності системи генерації та застосування знань та технологій. Саме передові технології та першість у їх застосування дають змогу сформувати конкурентні переваги в умовах глобалізації торгово-економічних процесів та посилення конкуренції. Саме інноваційне лідерство набуває з кожним роком все більш вагомого значення серед факторів забезпечення конкурентних переваг. У такому ракурсі інновація стає способом отримання конкурентних переваг в умовах ринкової економіки за рахунок креативності. Інноваційне підприємництво за таких умов доцільно розглядати не інноваційною діяльністю малого та середнього бізнесу, а такою формою організації економічної діяльності, яка незалежно від розміру підприємства передбачає перманентне здійснення інноваційної діяльності.

Відтак, інструменти державного регулювання інноваційного підприємництва є аналогічними тим, що застосовуються для державного регулювання інноваційного розвитку. Разом з тим розвитку інноваційного підприємництва та інструментам державного регулювання такого розвитку притаманні певні відмінності від державного регулювання інноваційного розвитку загалом та інструментам стимулювання інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу.

З таких позицій, регулювання розвитку інноваційного підприємництва доцільно розглядати елементом державної політики, що орієнтована на досягнення інноваційного лідерства та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів економіки за рахунок перманентного створення та/чи застосування ними нових знань та технологій. Разом з тим, метою провадження такої політики поряд із забезпеченням безпосереднього створення нового результату у сфері науково-технічної діяльності має стати стимулювання перманентної інноваційної активності господарюючих суб'єктів щодо побудови ланцюгів генерування інновацій з метою максимізації доданої вартості.

Необхідність регулювання розвитку інноваційного підприємництва обумовлює потребу у пошуку відповідних інструментів такого регулювання, які б

дали змогу державі виконувати функцію координатора зазначеного процесу розвитку та можливість стимулювати його для досягнення поставлених цілей розвитку.

Слід відмітити, що перелік цілей інноваційного розвитку не є вичерпним. Відтак класифікація інструментів регулювання розвитку інноваційного підприємництва може бути декомпонований за різними підходами, зокрема: прямого і непрямого впливу, "попит-пропозиція", функціональним підходом тощо.

Інструменти прямого впливу передбачають пряме втручання в інноваційну діяльність заміщенням ринкових механізмів, обмеженням свободи економічного вибору суб'єктів інноваційної діяльності. Інструменти непрямого впливу передбачають підвищення ефективності ринкових процесів створенням сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності загалом, та (або) для заохочення окремих суб'єктів інноваційної діяльності за умови відповідності їх інноваційного вибору пріоритетам інноваційного розвитку країни.

У випадку підходу "попит-пропозиція" інструменти державного регулювання різняться за вибором об'єкту впливу: попит чи пропозиція на інноваційну продукцію, створення сприятливого середовища для інноваційної активності [1]. Вибір інструментів державного регулювання може враховувати також рівень ієрархії (регіональний, галузевий тощо) його здійснення та, відповідно ступінь декомпозиції його цілей [2].

Пояснення важливості диференціації інструментів регулювання розвитку інноваційного підприємництва можна пояснити також через виконання державою своїх функцій за «ефективності Парето». Така ситуація означає, що сукупність всіх ресурсів розподіляється оптимально, лише у разі, коли покращення становища одного суб'єкта не призводить до погіршення іншого. Проте, досліджуючи економічні процеси Дж. Стігліц наголошував на існуванні шести умов (дисфункції або відмови ринку), за яких виникає доцільність втручання уряду у ринкові механізми, зокрема: неефективність конкуренції, товари суспільного блага, екстерналії, неповні ринки, інформаційна асиметрія, подолання безробіття та інфляції [3].

Саме інноваційні процеси спроможні призводити до виникнення таких дисфункцій, що обумовлює необхідність регулюючого впливу на розвиток інноваційного підприємництва (табл. 1).

Для збалансування розвитку, подолання прояву негативних наслідків відповідних дисфункцій для кожної окресленої дисфункції доцільно також розмежовувати й інструменти регулювання розвитку інноваційного підприємництва. Слід зважити, що інноваційне підприємництво пов'язане із перманентним провадженням інноваційної діяльності, а тому інструменти регулювання розвитку інновацій-

Особливості прояву дисфункцій ринку в розвитку інноваційного підприємництва

Дисфункція або відмова ринку	Передумови необхідності регулювання
Неефективність конкуренції	Отримання тимчасового монопольного становища інноватором, що дає йому змогу отримати вищу норму прибутку, забезпечує перерозподіл обмежених сировинних ресурсів на користь виробництва інноваційної продукції, дозволяє накопичити фінансові ресурси для забезпечення подальшої інноваційної діяльності
Суспільні блага	Проведення фундаментальних досліджень, які є діяльністю спрямованою на отримання нових знань та не мають на меті отримання конкретних результатів за відсутності їх прямої комерціалізації забезпечуються державним коштом
Екстерналії	Впровадження інновацій призводить до виникнення комплексу соціально-економічних, наукових та технічних зовнішніх ефектів на всіх рівнях економічної системи. Інноватор за рахунок нових продуктів та технологій отримує підвищення прибутковості та (або) ринкової вартості підприємства. Суспільство – соціально-психологічні зовнішні ефекти у задоволенні потреб, що підвищує загальний рівень суспільного розвитку.
Неповні ринки	Неповним ринком для інноваційної сфери виступають ринки кредитних ресурсів, оскільки за високої, адекватної ризику, норми дисконту вбачається майже неможливим обґрунтування доцільності будь-яких витрат на інноваційні проекти, а відтак ускладнюється кредитування [4, с. 20]. Держава має надавати додаткові стимули для функціонування альтернативних джерел фінансових ресурсів для інноваційної сфери як зовнішніх, так і внутрішніх через інструменти фіскальної політики
Інформаційна асиметрія	При створенні інновацій, незалежно від виду, нормативи якості, регламенти та технічні стандарти щодо нових продуктів та технологій ще не сформовані. Введення державою визначення кількісних та якісних показників у технічних стандартах та регламентах, встановлення обмеженого періоду набуття ними чинності дає змогу визначати інноваційний розвиток у потрібному для суспільства напрямі, зменшуючи інформаційну невизначеність для суб'єктів інноваційної діяльності
Подолання безробіття та інфляції	Інновації можуть впливати на кількісний або якісний бік зайнятості, оскільки змінюють структуру попиту на робочу силу (зростає попит на кваліфікованих робітників, спричиняючи структурне безробіття та негативно впливаючи на розподіл доходів). Регулюванню підпадають зміни у структурі зайнятості відповідними соціальними заходами та заходами у сфері професійної підготовки, постійне підвищення кваліфікації, прищеплення навичок до самоосвіти протягом всього життя кожного працівника

ного підприємництва передбачають застосування інструментів регулювання інноваційного розвитку в цілому. Разом з тим, з тим цілі та напрями застосування зазначених інструментів характеризуються специфічними рисами, які враховують відповідні провали ринку, що відображено у таблиці 2 та враховує інструменти підтримки нагромадження внутрішніх ресурсів інноваційного розвитку, компенсацію дисфункцій ринку для інноваційного підприємництва, а також інструменти економічного стимулювання діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва у цілях забезпечення кумулятивної економічної результативності цього процесу та саморозвитку інноваційного підприємництва.

У цьому контексті доцільно зважити, що застосування в різних країнах інструментів регулювання розвитку інноваційного підприємництва залежить від багатьох внутрішніх параметрів розвитку самої країни. Зокрема, Верспаген Б., у своїх дослідженнях відзначає, що детермінанти ефективності розвитку інноваційного підприємництва у кожній країні (регіоні) можуть суттєво відрізнятися, оскільки на ефективність реалізації інноваційної моделі розвитку впливає історична, а у певних випадках і територіальна кумулятивність [5].

Історична кумулятивність для розвинених країн характеризує розвиненість сформованих впродовж

попередніх періодів системи ринкової, виробничої та фінансової інфраструктури, традицій та досвіду підприємницької діяльності, системи охорони інтелектуальної власності. Тому для країн з розвинутою ринковою економікою головним орієнтиром регулюючого впливу для забезпечення розвитку інноваційного підприємництва є його активізація у напрямі нарощення ресурсного забезпечення інноваційного розвитку. Тоді як у країнах, економіки яких подібною історичною кумулятивністю не характеризуються, пріоритети регулювання розвитку інноваційного підприємництва мають бути зорієнтовані на формування економічних стимулів його розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Важливість переосмислення сутності інноваційного підприємництва за умов загальних трансформацій в суспільному розвитку дає змогу ідентифікувати його не лише розкриваючи через інноваційну діяльність малого та середнього бізнесу, а поглиблюючи природу даного явища обґрунтовуючи інноваційне підприємництво формою організації економічної діяльності, яка незалежно від розміру підприємства передбачає перманентне здійснення інноваційної діяльності. У дослідженні обґрунтовано важливість диференційованого підходу до застосування інструментів регулювання розвитку інноваційного підприємництва з урахуванням дисфункцій ринку,

Інструменти регулювання інноваційного підприємництва за основними «провалами ринку»

Дисфункція ринку	Основні інструменти регулювання розвитку інноваційного підприємництва, орієнтовані на подолання дисфункції ринку
1. Неefективність конкуренції	<p style="text-align: center;">Прямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Забезпечення цільової фінансової підтримки інноваційних напрямів запровадженням програм підвищення конкурентоспроможності національних суб'єктів інноваційного підприємництва у стратегічно важливих для країни секторах чи виробництвах із високою часткою доданої вартості; – Бюджетне фінансування розвитку фундаментальної науки з метою підвищення якості, результативності та інноваційної спрямованості ДіР; <p style="text-align: center;">Непрямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Економічне стимулювання інвестицій національних суб'єктів господарювання у продукування та використання власної інноваційної продукції; – Економічне стимулювання трансферу технологій, створених за рахунок коштів державного бюджету; – Ефективний захист прав інтелектуальної власності.
2. Суспільні блага	<p style="text-align: center;">Прямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Розвиток та підтримка освіти в країні, зокрема, повне або часткове утримання закладів початкової освіти, фінансова підтримка професійної та вищої освіти; – Державна підтримка громадських наукових товариств, професійних науково-освітніх організацій; <p style="text-align: center;">Непрямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Економічне стимулювання інвестицій у підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня свого та членів своєї родини для фізичних осіб; – Економічне стимулювання інвестицій суб'єктів господарювання у підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу; – Сприяння інноваційному розвитку сфер освіти, науки, охорони здоров'я, відпочинку.
3. Екстерналії	<p style="text-align: center;">Прямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Застосування національними підприємствами прикладних результатів пріоритетних напрямів ДіР та новітніх технологій; <p style="text-align: center;">Непрямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Підтримка створення технологічної основи у корпоративному секторі досліджень і розробок для забезпечення розвитку національного інноваційного підприємництва; – Створення державних інституцій для інтеграції науки й виробництва, зокрема через створення та сприяння розвитку технопарків, інноваційних центрів, виставок та ярмарків інноваційної продукції.
4. Неповні ринки	<p style="text-align: center;">Прямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Державне замовлення на об'єкти інновацій, технологій та інноваційну продукцію; – Підтримка існуючих та створення перспективних науково-дослідних інститутів і лабораторій для реалізації окремих проектів дослідницького та технологічного спрямування; <p style="text-align: center;">Непрямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Запровадження економічних стимулів (податкові пільги, здешевлення банківських кредитів та вартості страхування ризиків за рахунок компенсаторів, відшкодування процентних платежів тощо) для розвитку визначених напрямів інноваційної діяльності, що відповідають довгостроковим цілям соціально-економічного розвитку країни;
5. Інформаційна асиметрія	<p style="text-align: center;">Прямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Чітке визначення державою кількісних та якісних показників у технічних стандартах та регламентах, встановлення обмежень на перехідний період щодо набуття чинності; – Активізація застосування прогнозування науково-технічного, технологічного та інноваційного розвитку та формування стратегій інноваційного розвитку на національному, регіональному, галузевому рівнях. <p style="text-align: center;">Непрямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Розвиток загальнонаціональної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інкорпорації у світові мережі, зокрема, розвиток системи науково-технічної патентно-ліцензійної інформації, бібліотек, різноманітних банків даних, інших організацій щодо консультаційних, дорадчих та інших послуг основним суб'єктам інноваційного процесу.
6. Подолання безробіття	<p style="text-align: center;">Прямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Формування системи регулювання підготовки та перепідготовки фахівців; – Розвиток державної системи прогнозування науково-технічного, технологічного та інноваційного розвитку з метою своєчасного виявлення деструктивів внаслідок зміни структури економіки. <p style="text-align: center;">Непрямі</p> <ul style="list-style-type: none"> – Економічне стимулювання інвестицій суб'єктів господарювання у підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу; – Економічне стимулювання інвестицій суб'єктів господарювання у створення високотехнологічних нових робочих місць.

поява яких обумовлена інноваційними процесами. Таке розуміння регулювання розвитку інноваційного підприємництва змінює сприйняття важливості інноваційного підприємництва, а також впливає на вибір інструментів регулювання з огляду на визначені цілі та окреслені перспективи розвитку суспільства. Це означає, що регулювання розвитку інноваційного підприємництва доцільно розглядати елементом державної політики, що орієнтована на досягнення інноваційного лідерства та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів економіки за рахунок перманентного створення та/чи застосування ними нових знань та технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бажал Ю. М. Знаннєва економіка: теорія і державна політика. Економіка і прогнозування. 2003. № 3. С. 12–16.
2. Lundvall, B.A. and S. Borrás. The Globalising Learning Economy: Implications for Innovation Policy, report prepared for the TSER programme, European Commission, Brussels. 1997. 178 p.
3. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільського. К., 1998. С. 103–113.

4. Твісс Б. С. Управление научно-техническими нововведениями. М.: «Экономика», 1989. 272 с.

5. Verspagen, Bart, Estimating international technology spillovers using technology flow matrices, *Weltwirtschaftliches Archiv*. 1997. Vol. 133. № 2. Pp. 226–248.

REFERENCES:

1. Bazhal Yu. M. (2003). *Znannyeva ekonomika: teoriya i derzhavna polityka* [Cognitive economics: theory and public policy]. *Ekonomika i prognozuvannya*. Vol. 3. Pp. 12–16. (in Ukrainian)
2. Lundvall, B.A. and S. Borrás (1997). *The Globalising Learning Economy: Implications for Innovation Policy*, report prepared for the TSER programme, European Commission, Brussels. 178 p.
3. Stiglicz Dzh. E. (1998). *Ekonomika derzhavnogo sektora* [Economics of the public sector] / Per. z angl. A. Olijnyk, R. Silskogo. Kyiv. Pp. 103-113 (in Ukrainian).
4. Tviss B. S. (1989). *Upravlenie nauchno-tehnicheskimi novovvedenijami*. Moscow: "Ekonomika", 272 p. (in Russian)
5. Verspagen, Bart (1997)/ *Estimating international technology spillovers using technology flow matrices*, *Weltwirtschaftliches Archiv*, vol. 133, № 2, pp. 226–248.

Krylova O.O.

Researcher

Black Sea Research Institute of Economics and Innovation

NECESSITY AND TOOLS FOR REGULATING THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

The development of innovative entrepreneurship has a number of specific features that are related to the peculiarities of the impact of innovation processes on the economy. The existence of such features determines the differentiation of tools for regulating the development of innovative entrepreneurship.

The main purpose of this article is to substantiate the need to regulate the development of innovative entrepreneurship and the disclosure of tools for such regulation.

The article is devoted to the disclosure of the need to regulate the development of innovative entrepreneurship and the study of the tools of such regulatory influence. The peculiarities of innovative entrepreneurship from the standpoint of the prerequisite for the development of innovative entrepreneurship as a permanent process of innovative change are determined. It is proposed to consider the regulation of the development of innovative entrepreneurship as an element of state policy aimed at achieving innovative leadership and increasing the competitiveness of economic entities through the permanent creation and / or application of new knowledge and technologies. It is proved that market dysfunctions have a great influence on the regulation of the development of innovative entrepreneurship. The importance of a differentiated approach to the application of tools for regulating the development of innovative entrepreneurship, taking into account market dysfunctions, the emergence of which is due to innovation processes, is substantiated. The measures necessary to ensure the development of innovative entrepreneurship have been identified.

The study substantiates the importance of a differentiated approach to the use of tools to regulate the development of innovative entrepreneurship, taking into account market dysfunctions, the emergence of which is due to innovation processes. This understanding of regulating the development of innovative entrepreneurship changes the perception of the importance of innovative entrepreneurship, as well as influences the choice of regulatory tools in view of the defined goals and outlined prospects for society.